

Recensies

Maaïke Koffeman, *Entre Classicisme et modernité: La Nouvelle Revue Française dans le champ littéraire de la Belle Époque*, Amsterdam: Rodopi, 2003. 294 pp. ISBN 90-420-1117-3

·> SJEF HOUPPERMANS

Op de omslag van de studie van Maaïke Koffeman zien wij een foto van de doorleefde hand van Jean Schlumberger, een van de oprichters van de NRF, die het beeldmerk van het tijdschrift nog eens natekent: evenwichtig, elegant, klassiek. Op bladzijde zes van het boek staat vervolgens een motto uit de *Faux Monnayeurs* van Gide dat als volgt begint: *Quel beau mot: l'aventure!* Het spanningsveld tussen deze beide polen: de gedegen, veeleisende, aan hoge esthetische normen beantwoordende positionering en de vrijbuitenmentaliteit, het verlangen naar vernieuwing en beweging, kenmerkt bij uitstek de *Nouvelle Revue Française* tijdens de eerste jaren waarin ze verscheen, van 1909 tot 1914. De Eerste Wereldoorlog vormt daarna een breuk in het Europese culturele leven en in

de jaren twintig zal het tijdschrift snel aan gezag en prestige winnen.

Maaïke Koffeman bestudeert in haar proefschrift die eerste periode die zoals de titel aangeeft nog tot de Belle Époque hoort, de tijd rond 1900 dus, waarin Parijs de hoofdstad van feestend en expanderend Europa was. Een van de grote verdiensten van deze studie is dat er telkens op wordt gewezen dat de overgang naar de naoorlogse tijd, althans wat de NRF betreft, veel genuanceerder is dan men vaak heeft verondersteld. De vruchtbare combinatie van klassieke waarden en vernieuwende verkenningen is vanaf het begin toonaangevend en bereidt het 'moderne classicisme' van het interbellum voor.

Een tweede punt waarop dit boek hoog scoort is van methodologische aard. De duidelijke structuur en de heldere stijl vloeien mede voort uit een op twee niveaus uitgezet onderzoeksplan.

In een eerste deel wordt in de voetsporen van Pierre Bourdieu de sociaal-economische context waarin de NRF ontstaat uiteen gezet, het

veld van de literatuur waar symbolisch kapitaal centraal staat. Hierbij gebruikt Koffeman overigens de algemeen aanvaarde verworvenheden van het denken van Bourdieu zonder zich te laten verleiden diens wel eens wat storende jargon over te nemen. In het tweede gedeelte ligt de nadruk op de inhoud van het tijdschrift en op zijn artistieke strategieën evenals op zijn plaatsbepaling tegenover voorbeelden, sympathisanten en concurrenten. Ook hier legt de auteur de nadruk op de samenhang : op vele punten veronderstellen praktische inbedding en esthetische stellingnames elkaar en liggen samen aan de basis van de succesformule die de NRF bleek te zijn.

Het is inderdaad van primair belang geweest dat het tijdschrift werd opgericht door een aantal intellectuelen die al ruime ervaring hadden op het gebied van de literatuur in het algemeen, maar meer in het bijzonder wat betreft de uitgeverij, en die goed thuis waren in de wereld van de tijdschriften. De 'founding fathers', Gide, Schlumberger, Ghéon, Ruyters, Drouin en Copeau hadden samen de benodigde ervaring, de noodzakelijke financiële armslag en het prestige om op het publiek voldoende indruk maakte te maken. Natuurlijk was dat bovenal te danken aan Gide, die rond zijn veertigste een gerespecteerde au-

teur was geworden en die anderzijds de behoefte voelde zijn invloed ook concreet te doen gelden in de wereld der letteren, waarvoor een tijdschrift van allure de beste weg leek.

Later zullen hier vier essentiële factoren bijkomen die het succes van de NRF kunnen verklaren.

Ten eerste was er sprake van een groeiend lezerspubliek (ook bijvoorbeeld in de wereld van het onderwijs), dat het aantal abonnees langzaam maar zeker naar zo'n 1500 laat stijgen (Koffeman geeft allerlei sprekende overzichtjes) op een oplage van 3000 exemplaren. Daarmee kan het blad zich nog niet bedruipen gezien de hoge kosten, maar is wel een solide basis voor de toekomst gelegd.

Daarnaast speelde een rol dat er dynamische medewerkers werden aangetrokken, waarbij ook grote namen uit die tijd intensief worden benaderd (men denke aan Paul Claudel en de literatuurhistoricus Albert Thibaudet); vooral ook de komst van Jacques Rivière als secretaris was heel belangrijk. Het ontwikkelen van 'satellieten' was een derde factor van belang: naast het tijdschrift kwam er de uitgeverij waarvoor spoedig Gaston Gallimard zich zou gaan inzetten; er was de intellectuele uitstraling van bijeenkomsten als de Colloques in Pontigny, en veel publiciteit werd

verworven via de toneelactiviteiten van Jacques Copeau in het Théâtre du Vieux Colombier. En als vierde en meest doorslaggevende factor mag wel gelden de politiek van de NRF-ers om een zo sterk mogelijke plaats in het culturele krachtenveld te verwerven; zij probeerden alle belangrijke stromingen te vriend te houden en toch een duidelijke afstand te bewaren om hun eigenheid te kunnen behouden.

Wat dit laatste punt betreft is het ook heel verhelderend dat Koffeman duidelijk dit krachtenveld uitlegt, waarbij bijvoorbeeld het grote belang van nationalistische en godsdienstige motieven naar voren komt. De NRF stelt zich niet alternatief of polemisch op, maar tracht duidelijk te maken dat men het vaderlandse erfgoed hoog kan achten zonder reactionair of xenofob te zijn. Ook ten opzichte van de avant-gardes betracht men reserves: men kan best sympathie hebben voor een geest van vernieuwing, maar daarbij wordt de band met gevestigde culturele waarden nooit radicaal doorgesneden. Zo komt daarom een wezenlijk onderscheid tussen de NRF en vele avant-gardetijdschriften naar voren: deze laatste maken vaak een spectaculaire indruk en zijn ook achteraf gezien soms van fundamen-

teel belang geweest in de literatuurgeschiedenis, maar een lange adem is ze niet beschoren.

Hoewel de twee gedeeltes van de studie nauw samenhangen verschuift de aandacht van Koffeman in het tweede deel toch meer naar enerzijds de inhoud van de concrete nummers en anderzijds naar de achterliggende 'poetica' van de NRF.

Uit de heldere overzichten blijkt dat elk nummer voor ongeveer de helft origineel werk bevatte en voor de andere helft kritische artikelen en recensies. Bij de voorpublicaties valt op dat het leeuwenaandeel daarvan romans betreft en dit is heel kenmerkend voor het tijdschrift. Een van de belangrijke doelstellingen van de redactie is namelijk om dit genre dat met het doodbloeden van de naturalistisch-realistische stroming in een malaise was terechtgekomen nieuw leven in te blazen. De formule hiervoor, zoals ze met name geponeerd werd in een fameus artikel van Jacques Rivière was een nieuw soort 'avonturenroman' waarbij een subjectief perspectief, een complexe psychologie en een grote aandacht voor het avontuur van het schrijven zelf (alsmede voor de plaats van de lezer) de hoofdingrediënten vormen. Men zal opmerken dat dit nu ook juist de

voornaamste kenmerken zullen zijn van het internationale Modernisme uit het interbellum.

In het gedeelte gewijd aan kritiek ligt de nadruk op de Franse literatuur, maar er zijn ook belangrijke artikelen die over de grenzen heen kijken, waarbij twee referenties bijzonder belangrijk zijn: die allereerst naar het werk van Dostoëvski als schepper van een nieuwe psychologische diepte in zijn romans, en de grote aandacht voor de Engelse literatuur als voorbeeld voor de nieuwe avonturenroman. Voor dit laatste aspect zijn vooral de romans van Stevenson met hun meervoudige gelaagdheid van wezenlijk belang.

In het laatste deel van haar studie gaat Maaïke Koffeman uitgebreid in op drie toonaangevende romans die in afleveringen in de NRF voor 1914 werden gepubliceerd en die als ware vlaggenscheppen kunnen worden aangemerkt: Valérie Larbauds *Bamabooth*, Gides *Les Caves du Vatican* en Alain-Fourniers *Le Grand Meaulnes*. Op heel verschillende wijze zijn deze werken de herauten van de grote modernistische romans van na 1918 en het is een uitstekend idee geweest om na de discussie van voorwaarden en principes hier door middel van de artistieke specificiteit van deze meesterwerken de ware kracht van de NRF op de voorgrond te plaatsen: hoogstaand,

veeleisend kunstenaarschap gecombineerd met een frisse, vernieuwingsgezinde voortvarendheid.

Dat niets en niemand perfect is bleek overigens toen in 1913 door tijdschrift en uitgever in eerste instantie het openingsdeel van Prousts *Recherche* geweigerd werd en concurrent Bernard Grasset kon toeslaan. Vanaf deel twee (verschenen in 1919) werd deze fout rechtgezet (Proust was zelf bijzonder tevreden dat hij naar Gallimard kon overstappen) en al in 1914 was er trouwens een voorpublicatie in de NRF verschenen.

Maaïke Koffeman heeft met deze studie een wezenlijke bijdrage geleverd aan het schrijven van de geschiedenis van het meest toonaangevende tijdschrift uit de Franse literatuur, vooral door de manier waarop zij de NRF als centrum laat fungeren voor vele bladzijden uiterst boeiende analyses op literair-historisch, poëticaal en kritisch niveau. Een stijl en aanpak de NRF waardig.

·> SJEF HOUPPERMANS is UHD moderne Franse Letterkunde, Universiteit Leiden